

DOCUMENTE INEDITE SAU MAI PUȚIN CUNOSCUȚE PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROFESOAREI ORTANSA BUZOIANU

Ortansa Buzoianu a fost o eminentă profesoară de geografie, care a funcționat la Externatul secundar de fete din Botoșani în ultimii ani ai secolului al XIX – lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea, fiind și o colaboratoare frecventă la gazetele și revistele botoșănene, ținând și conferințe pe teme diverse cu prilejul diferitelor manifestări organizate de societățile culturale de aici¹. Purta numele profesorului de geografie, la fel de renumit, Gh. T. Buzoianu², de la Liceul „A.T. Laurian”.

În ziua de 7 aprilie 1902 secția muzicală a Ateneului Român din Botoșani a organizat, în sala teatrului „Popovici” din localitate, un reușit matineu literar-muzical cu un program consemnat și comentat într-o cronică în chiar revista „Ateneul din Botoșani”, Nr. 10/Aprilie, 1902, p. 8. Despre succesul moral și material al programului muzical ce s-a obținut în acea zi am dat detalii pe larg în volumul al doilea al *Istoriei teatrului la Botoșani*³.

Am fi trecut, poate, fără a ne opri deloc asupra numelui profesoarei O. Buzoianu care, în cadrul acestei manifestări a Ateneului din Botoșani, a ținut conferința „*Studiu comparativ asupra Munților Pădurea Neagră, Alpi și Carpați din punct de vedere pitoresc*”, dacă un document recent descoperit nu ne-ar fi relevat unele aspecte inedite ale vieții sale, în strânsă legătură cu viețile și destinele a doi mari scriitori și oameni de teatru români și anume: Alexandru Davila și Alexandru Odobescu.

Pentru mișcarea teatrală românească, reprezentarea în premieră, la 12 februarie 1902, a piesei **Vlaicu Vodă** de Alexandru Davila, pe scena Teatrului Național din București, a constituit un eveniment deosebit. Nu numai valoarea piesei – recunoscută imediat drept o capodoperă a dramaturgiei istorice românești –, ci și numele autorului (fiul generalului doctor Carol Davila – n. ȘC), cunoscut până atunci **numai ca om de lume**: elegant, distins, curajos, cuceritor, cu mare trecere la femei, strălucitor de inteligent, cu o fire irascibilă, deși nu om rău etc., **dar nu și ca scriitor**, au făcut ca Al. Davila să aibă mulți admiratori, însă și o mulțime de dușmani, între care autori dramatici, politicieni și chiar mari actori, mai ales după numirea sa ca director general al teatrelor și implicat al Teatrului Național din București, la 1 februarie 1905.

Acești dușmani sprijiniți și de o parte a presei liberale au început o campanie de calomnie, mai întâi insinuând și apoi treând la acuzații directe, precum că **Vlaicu Vodă** nu poate fi a lui **Alexandru Davila** – un „franțuzit” ce nu a scris nimic altceva până la 40 de ani (împliniți în chiar ziua premierei piesei – n. ȘC) – și că autorul adevărat ar fi Alexandru Odobescu, manuscrisul ajungând în mâna lui Davila **prin mijlocirea unei femei** (subl. ȘC). Această campanie calomnioasă de plagiat a avut culmi de răbufnire în 1905-1906 și 1913-1914⁴, dar autorii ei, neputând documenta suficient cele afirmate, vor fi nevoiți, unii să renunțe, iar alții să-și ceară iertare de la Al. Davila.

Desigur că din documentarea noastră pentru *Istoria Teatrului la Botoșani* aflasem destule aspecte ale respectivei campanii denigratoare la adresa lui Al. Davila, inclusiv acela că manu-

¹ O astfel de conferință este și cea din 19 martie 1897 (vezi Ștefan Cervatiuc, *Istoria Teatrului la Botoșani*, vol. I, 1838-1900, Editura Quadrata, Botoșani, 2008, p. 230).

² Despre Gh. T. Buzoianu vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea”*, Editura „Cugetarea-Georgescu Dclafraș”, București, 1940, p. 150. Mai pe larg, vezi și Academia R.S.R. – Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor al Universității „Al.I. Cuza” Iași, *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p. 138.

³ Ștefan Cervatiuc, *Istoria teatrului la Botoșani*, vol. II, 1900–1924, Editura Quadrata, Botoșani, 2010, pp. 17-18.

⁴ Mai pe larg despre această campanie calomnioasă, care a culminat și cu manifestații de stradă, contra lui Al. Davila, vezi la Ioan Massoff, *Teatrul Românesc*, vol. IV, Editura „Minerva”, București, 1972, pp. 138-141, 143-154, 192-194, 199-213, și vol. V, Editura „Minerva”, București, 1974, pp. 15-17, 31-35.

scrisul piesei **Vlaicu Vodă**, preuspus a fi aparţinând lui Alexandru Odobescu, ar fi ajuns la Al. Davila prin intermediul unei femei, însă recunoaştem că nu ne-a interesat acest lucru, mai ales că faptul nu a putut fi probat, iar numele respectivei femei nici nu a fost pomenit.

Documentul recent descoperit este cererea prin care Ortansa Buzoianu solicită Prefecturii Judeţului Botoşani, la 8 martie 1904, să-i elibereze un paşaport spre a merge în Europa, „**cu copiii mei Carol Davila, de 17 ani şi Tudor Davila, de 15 ani**” (subl. ŞC)⁵. Desigur, numele de Davila al copiilor, şi nu cel de Buzoianu, cum ar fi fost firesc, ne-a trezit nedumerirea, dar şi interesul de a aprofunda cercetările, spre a descoperi misterul eventualei legături între profesoara din Botoşani şi renumitul dramaturg Alexandru Davila. Iar aceste noi cercetări ne-au relevat mai multe informaţii lămuritoare.

Astfel, în lista profesorilor care au funcţionat la Externatul secundar de fete din Botoşani, devenit ulterior Liceul de fete „Carmen Sylva”, autoarea monografiei, în medalionul despre Buzoianu Ortensia, menţionează că aceasta a fost absolventă a secţiei normale de la Azilul „Elena Doamna” din Bucureşti. În octombrie 1885 a obţinut prin concurs catedra de geografie de la Externatul secundar de fete Nr. 1 din Bucureşti. A obţinut titlul de profesoară definitivă de geografie în mai 1889. A fost numită în 1895 ca directoare a Externatului secundar de fete Nr. 2 din Bucureşti, pentru ca în acelaşi an, 1895, să fie transferată, cu ord. nr. 8732 din 22 noiembrie, la catedra de geografie de la Externatul de fete din Botoşani (subl. ŞC). Aici a funcţionat timp de 23 de ani, până la 1 noiembrie 1918, când s-a retras la pensie. Din septembrie 1912 şi până la ieşirea la pensie a fost directoarea acestei şcoli.

A fost decorată cu medalia „Bene Merenti” cl. II-a pentru studii geografice, prin înaltul Decret Regal Nr. 476 din 10 iulie 1892. Printre studiile, manualele şi lucrările de geografie ale Ortensiei Buzoianu, autoarea monografiei⁶ enumeră şi *Dicţionarul geografic al judeţului Bacău*, fapt important în investigaţiile noastre, cu atât mai mult cu cât la o pagină anterioară⁷, unde prezintă evenimentele importante ale anului şcolar 1895-1896, precizează că D-na **Ortensia Buzoianu** născută **Keminger** a fost transferată la Botoşani, la 22 noiembrie 1895.

În *Precuvântarea* la respectivul dicţionar⁸ tipărit în 1895 la Bucureşti, autoarea afirmă că fiind „**născută, crescută şi alintată din copilărie în ţinutul Bacăului**” (subl. ŞC), i-a făcut mare plăcere să descrie locurile pe care le-a călcat „încă din vârsta cea mai fragedă”, dar semnează **Ortensia Racoviţă** (şi nu **Ortensia Buzoianu**), născută **Keminger de Lipa**.

Lucian Predescu în enciclopedia sa ne-a confirmat, o dată în plus, convingerea că **Ortensia Buzoianu** şi **Ortensia Racoviţă** sunt una şi aceeaşi persoană, căci la pag. 150 a lucrării sale figurează „**Buzoianu-Racoviţă, Ortensia**, profesoară, născută la 1864... Mama lui Carol Davila, ministru plenipotenţiar la Washington. Opera: „Curs de geografie”, 1893; „**Dicţionar geografic al Jud. Bacău, 1895...**” (subl. ŞC).

Intersectarea vieţii ei cu vieţile lui Alexandru Davila şi Alexandru Odobescu s-a întâmplat cu adevărat. Astfel, despre Alexandru Davila (12 februarie 1862 – 19 octombrie 1929), *Dicţionarul general al literaturii române* precizează: „...Mai predase scurt timp, în 1882, literatura veche franceză la Azilul „Elena Doamna” din Bucureşti. Cu una dintre eleve, **Hortensia Keminger, se căsătoreşte în 1885**, dar mariajul se desface după trei ani; **fosta doamnă Davila va avea un rol în viaţa sfârşită tragic a lui Al. Odobescu**” (subl. ŞC)⁹. Din această căsătorie au rezultat cei doi copii, dintre care cel mai mare, viitorul ministru plenipotenţiar la Washington, născut la 1 decembrie 1886, a primit prenumele bunicului dinspre tată, Carol.

Despre Alexandru Odobescu (23 iunie 1834–10 noiembrie 1895) (subl. ŞC), *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* menţionează: „... Luând în 1891 conducerea Şcolii

⁵ D.J.A.N. Botoşani, fond Prefectura Judeţului Botoşani, dosar 187 / 1904, f. 78.

⁶ Gabriela Leonardescu, *Monografia Liceului de Fete „Carmen Sylva” din Botoşani, 1887-1937*, tipografia B. Saidman, Botoşani, 1937, p. 171.

⁷ *Ibidem*, p. 24.

⁸ Ortensia Racoviţă, *Dicţionarul geografic al judeţului Bacău*, Stabilimentul grafic I.V. Soccec, Bucureşti, 1895, pp. IX-XI.

⁹ Academia Română, *Dicţionarul general al literaturii române*, vol. II, C-D, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1994, p. 601.

normale superioare din București... o cunoaște pe profesoara **Hortensia Racoviță** și pentru Odobescu urmează o perioadă tulbură, nefericită, pe care nu o poate depăși. Bolnav, împovărat de complicații de tot felul, la rezolvarea cărora Sașa (născută Prejbeanu, fiică naturală a generallui P.D. Kisseleff – n. ȘC) admirabila lui soție, încerca zadarnic să contribuie, Odobescu se sinucide”¹⁰.

Desigur dragostea nefericită dintre Al. Odobescu și Hortensia Racoviță, fostă Davila, având în vedere și diferența de vârstă de 30 de ani dintre ei, va fi contribuit la sinuciderea prin otrăvire a marelui scriitor, căci astfel nu se explică de ce la numai 12 zile de la tragicul eveniment, Ortensia, abia numită directoare a Externatului secundar nr. 2 de fete din București, își cere transferul la Botoșani, la capătul țării. Dar de aici și până la acuza că fosta doamnă Davila ar fi sustras un manuscris al lui Odobescu, dându-l apoi lui Davila, este o cale lungă, ce nu putea și nu a putut fi dovedită niciodată, fiindcă o asemenea faptă reprobabilă nu a avut loc.

Deși mai rămân de lămurit multe aspecte din viața ei¹¹, am considerat necesar să ne oprim la aceste episoade, pentru că Ortansa Buzoianu, născută Keminger a fost o intelectuală de seamă a Botoșanilor, cu un aport deosebit în dezvoltarea învățământului și vieții culturale de aici, iar relația ei cu cei doi mari scriitori și oameni de teatru trebuia să fie cunoscută.

De asemenea, nu este lipsit de importanță că cei doi copii ai ei și ai lui Alexandru Davila au fost crescuți de ea, aici la Botoșani, iar pe cel mare, Carol Davila, viitorul ministru al României în S.U.A., îl găsim ca elev, în clasa I, al Liceului „A.T.Laurian”, în anul școlar 1897-1898¹².

ORIGINAL DOCUMENTS OR LESS KNOWN ON THE LIFE AND WORK OF SCHOOL TEACHER ORTANSA BUZOIANU

(Summary)

In this article, the author stops at a few episodes, less known on the life and work Ortansa Buzoianu, a leading intellectual of Botoșani in the last years of the nineteenth century and first decades of the twentieth century. Documents discovered in the archives of Botoșani refer to the relationship between mrs. Buzoianu and two illustrious Romanian writers and theater people, namely: Alexander Davila and Alexander Odobescu.

¹⁰ Academia R.S.R. – Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor al Universității „Al.I. Cuza” Iași, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p. 639.

¹¹ De exemplu, locul nașterii (la Bacău, cum afirmă în prefața *Dicționarului geografic* sau la Botoșani, cum scrie în cererea pentru obținerea pașaportului), apoi de unde și numele de Racoviță (s-a recăsătorit după divorțul de Al. Davila sau a adoptat numele mamei acestuia care provenea dintr-o familie Racoviță?) etc., etc.

¹² N. Răutu, *Istoria Liceului „A.T. Laurian” din Botoșani, 1859-1909*, Tipografia „Reînvierea” Segal et. Marcu, Botoșani, 1909, p. 128.